

چگونه خطاها را به حداقل برسانیم؟

مشورت و نظر خواهی از دیگران یکی از عوامل مهم و مسایل حیاتی در تصمیم گیری، و ارزنده ترین دستوره‌های شریعت جهت سلامت جامعه و نیل به اهداف والای انسانی است. در خصوص مشورت در رفتار امام علی (علیه السلام) لازم به ذکر است که اگرچه ایشان معصوم بوده و مصون از خطا و اشتباه و عالم به همه امور؛ ولیکن از آنجا که باید الگوی رهروان خود در همه ش قون زندگی و حکومتی باشند از توصیه به مشورت دریغ نکرده و در امور حکومتی با دیگران مشورت می کردند .

مشورت از ماده "شور" است که در لغت به معنای برداشتن و استخراج عسل از کندوی زنبور عسل است (۱) و در تعریف اصطلاحی کلمه "مشاور"، "مشاورت" و "مشورت" به معنای استخراج رأی صحیح است؛ اینکه آدمی در مواقعی که خودش درباره کاری رأی صحیح ندارد، به دیگران مراجعه و از عقل و تجارب آنان استفاده نماید. (۲)

با چه کسی مشورت کنیم؟

شکی نیست که «مشورت»، «اصطکاک دو فکر» است که از «التفاء» آن دو، فکر «مشورت گر» «نیرو می گیرد، و قدرت در خشندهی خاصی پیدا می کند .

از این نظر انسان نباید با هر فردی به مشورت بپردازد، چه از مستشاری که از «عقل» و «خرد» در «واقع بینی» و «حقیقت گرایی» و از دیگر فضائل انسانی دور و عاری باشد، نه تنها فکر آدمی، بارور نمی گردد، بلکه بی بهره و احیانا گمراه می شود، از این جهت امام، در فرمان تاریخی خود به «مالک اشتر» می نویسد: "و لا تدخلن فی مشورتک بخيلا يعدل بک عن الفضل و يعدک الفقر، و لا جبانا يضعفک عن الامور، و لا حريصا يزین لک الشره بالجرور، فإن البخل و الجبن و الحرص، غرائز شتى، يجمعها سوء و الظن بالله" (۳)

"بخیل را در مشورت خود دخالت مده! زیرا که تو را از احسان منصرف، و از تهی دستی و فقر می ترساند، و نیز با افراد ترسو مشورت مکن! زیرا در کارها روحیهات را تضعیف می نمایند. همچنین حریص را به مشاورت مگیر که حرص را با ستم گری در نظرت زینت می دهد. (همه آنچه درباره این افراد گفتیم) بخاطر این است که بخل و ترس و حرص و غرائز و تمایلات متعددی هستند که جامع آنها سوء ظن بخدای بزرگ است".

طبق کلام نورانی امام علی (علیه السلام) باید از مشورت با بخیل، ترسو، دشمن آزمند، دوست نادان و دروغگو پرهیزیم و با افراد خدا ترس، خردمندان، افراد با تجربه مشورت کنیم. تا در عقل آن ها شریک شویم و با کمترین ریسک بیشترین بهره را ببریم

امام در این فراز از نامه، استاندار خود را از مشورت با سه گروه باز می‌دارد و آنان عبارتند از :

۱- بخیل

۲- ترسو

۳- آزمند

سپس ضرر مشورت با این سه گروه را بیان می‌کنند و این‌که: مشورت با فرد «بخیل» انسان را از «بخشش» و «بزرگواری»، و مشاوره با فرد «ترسو» آدمی را از «اقدام عاقلانه» به کارهای نیک باز می‌دارد. همچنان‌که مشورت با «طمع» و «آزمند» هوس گردآوری سیم و زر را در انسان زنده می‌کند و سرانجام «ستمگری» را در نظر او خوب جلوه می‌دهد.

جالب‌تر از همه این‌که از نظر روانی، برای هر سه غریزه، جهت جامع و وجه مشترکی را بیان می‌کند و آن این‌که : «اگر فردی بخیل است به خاطر «بدگمانی» است که به «خدا» دارد زیرا اگر بخیل از «انفاق مناسب» خودداری می‌کند، برای این است که تصور می‌کند در اثر انفاق، ممکن است فقر بر او مستولی گردد و سرانجام در سختی و فشار قرار گیرد. این فرد نمی‌داند که خداوند رزاق است و روزی تمام انسانها بلکه تمام جانداران روی زمین بر عهده اوست. «اگر فرد ترسو، خود و دیگران را از اقدام به کارهای عاقلانه باز می‌دارد، از این نظر است که می‌ترسد در این راه آسیبی به او برسد، ولی اگر خدا را خوب می‌شناخت و می‌دانست که او حافظ و نگهبان انسانها است. اگر فرد حریص و آزمند مشاوران خود را به گردآوری سیم و زر، تشویق می‌کند و احياناً به خاطر حرص بیشتر، ستمگری را در نظر آنان نیک جلوه گر می‌سازد، بخاطر همان اندیشه باطلی است که بخیل دارد و چنین تصور می‌کند که اگر دست به گردآوری ثروت نزند، ممکن است روزی فقیر و بیچاره گردد.

در مشورت بهتر است اینگونه بود:

إِذَا احْتَجَّتْ إِلَى الْمَشُورَةِ فِي أَمْرٍ قَدْ طَرَأَ عَلَيْكَ فَاسْتَبَدَّهِ بِيَدَايَةِ الشُّبَّانِ، فَإِنَّهُمْ أَحَدٌ أَدَهَانَا وَ أَسْرَعُ حَدْسًا، ثُمَّ رَدَّةٌ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَى رِيِّ الْكُهُولِ وَ الشُّيُوخِ لَيْسَتْ عَقِيبَةٌ وَ يُحْسِنُوا، أَلْخْتِيَارَ لَهُ، فَإِنَّ تَجْرِبَتَهُمْ أَكْثَرُ؛

هرگاه به مشورت نیازمند شدی، نخست به جوانان مراجعه نما، زیرا آنان ذهنی تیزتر و حدسی سریع‌تر دارند. سپس (نتیجه) آن را به نظر میان سالان و پیران برسان تا پیگیری نموده، عاقبت آن را بسنجند و راه بهتر را انتخاب کنی. د، چرا که تجربه آنان بیشتر است (۴).

ویژگیهای مثبت و منفی مشاوران

الف) ویژگیهای مثبت: ویژگیهای بسیاری در آموزه های اسلامی برای مشاوران آمده است. در این قسمت به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱- ایمان:

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: "مومن مایه سود است اگر همراهش شوی سودت دهد و اگر با وی مشورت کنی سودت دهد و اگر شریکش شوی سودت دهد و همه کار وی مایه سود است." (۵)

۲- تقوا:

امام علی (علیه السلام) فرمودند: "در کارهایت با پرهیزکاران مشورت کن تا راهنمایی شوی." (۶)

۳- خردمندی:

امیرالمومنین (علیه السلام) فرمودند: "هر کس با صاحبان خرد مشورت نماید، به راه راست و درست رهنمون می‌شود." (۷)

۴- تجربه و آزمودگی:

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: "برترین کسی که با وی مشورت می‌کنی، کسی است که دارای تجربه های فراوان باشد." (۸)

۵- علم و تخصص (آگاهی و صلاحیت):

امیر المومنین علی (علیه السلام) فرمودند: "با کسی که نادان در کار تو است مشورت نکن." (۹)

۶- راز داری:

امام علی (علیه السلام) فرمودند: "با دشمن خویش مشورت نکن و راز خود را از او پوشیده دار." (۱۰)

۷- نصیح (خیرخواهی)

۸- آینده نگر (دور اندیشی)

۹- حلم

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: "با کسانی که دارای پنج خصلت باشند مشورت کن. آنان که دارای عقل، حلم، تجربه، خیرخواهی و تقوا هستند." (۱۱)

"بخیل را در مشورت خود دخالت مده! زیرا که تو را از احسان منصرف، و از تهی دستی و فقر می ترساند، و نیز با افراد ترسو مشورت مکن؛ زیرا در کارها روحیه ات را تضعیف می نمایند. همچنین حریص را به مشاورت مگیر که حرص را با ستم گری در نظرت زینت می دهد. (همه آنچه درباره این افراد گفتم) بخاطر این است که بخل و ترس و حرص و تمایلات متعددی هستند که جامع آنها سوء ظن به خدای بزرگ است "

(ب) ویژگی های منفی: منظور از ویژگیهای منفی، خصوصیات است که مشاوران می بایست فاقد آن باشند . این خصوصیات عبارتند از:

۱- بخل:

امیرالمومنین (علیه السلام) فرمودند: "افراد بخیل را در مشورت خود دخالت مده؛ زیرا که تو را از احسان منصرف می کند و از تهی دستی و فقر می ترساند." (۱۲)

۲- جبن (ترس):

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: "با افراد ترسو مشورت مکن؛ زیرا در کارها روحیه ات را تضعیف می کند." (۱۳)

۳- حرص:

امام علی (علیه السلام) فرمودند: "حریص را به مشورت مگیر که حرص را با ستمگری در نظرت زینت می دهد." (۱۴)

۴- دروغ:

امیر مومنان علی (علیه السلام) فرمودند: "با فرد دروغ گو مشورت نکن؛ زیرا او مانند سراب است که دور را برای تو نزدیک و نزدیک را دور جلوه می دهد (۱۵) ."

کلام آخر :

طبق کلام نورانی امام علی (علیه السلام) باید از مشورت با بخیل ، ترسو ، دشمن آزمند، دوست نادان و دروغگو پرهیزیم و با افراد خدا ترس ، خردمندان ، افراد با تجربه مشورت کنیم . تا در عقل آن ها شریک شویم و با کمترین ریسک بیشترین بهره را ببریم.

پی نوشت ها:

(۱) قاموس قرآن، ج ۴، ص ۸۸

(۲) مفردات، ج ۱۸، ص ۹۲

(۳) نهج البلاغه، نامه ۵۳

(۴) شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۲۰، ص ۳۳۷، ح ۸۶۶

(۵) نهج الفصاحه، ص ۴۴۸، ح ۳۰۹۸

(۶) غرر الحکم و درر الکلم، ص ۵۸۷

(۷) همان، ص ۵۸۹

(۸) همان، ص ۵۸۵

(۹) همان، ص ۵۹۰

(۱۰) همان

(۱۱) بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۰۳

(۱۲) نهج البلاغه، نامه ۵۳

(۱۳) همان

(۱۴) همان

(۱۵) غرر الحکم و درر الکلم، ص ۵۹۱

بخش نهج البلاغه تبیان

منبع: نهج البلاغه، ترجمه و شرح آیت الله مکارم شیرازی

سایت پژوهشکده باقر العلوم

سایت آفتاب

